

เส้นทางชีวิตคนเร่ร่อน : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ประสบการณ์คนเร่ร่อนเขตเมืองหลวง

Life Trajectory of the Homeless: a Phenomenological Study of the Homeless's Experience in Capital Area

วารากร ทรัพย์วิระปกรณ์*

E-mail.warakorn13@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจการให้ความหมายการดำเนินชีวิตของคนเร่ร่อน เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเชิงอูตรวิสัย ของ Husserl และใช้วิธีวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามแนว Moustakas โดยเริ่มจากการสำรวจตนเองของผู้วิจัยเพื่อพิกมุลบท อันเป็นความรู้ ความเชื่อเดิมของผู้วิจัย เพื่อที่จะละวางอคติหรือหลีกเลี่ยงการตั้งสมมติฐานการวิจัยล่วงหน้า จากนั้นได้ทำการทบทวนข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวม ทำการจำกัดขอบเขตข้อมูล โดยเลือกเฉพาะประโยคข้อความสำคัญ ที่สอดคล้องกับปัญหาการวิจัย และทำการกำหนดกลุ่มความหมายหรือประเด็นสำคัญ โดยในแต่ละประเด็นจะคงไว้เฉพาะข้อมูลสำคัญที่ไม่มีความซ้ำซ้อนกัน เพื่อพรรณนาถึงความหมายประสบการณ์เร่ร่อน ตลอดจนการใช้ชีวิตเร่ร่อนภายใต้บริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ รูปแบบการพรรณนา ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงประสบการณ์ก่อนเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อน และ ช่วงประสบการณ์ใช้ชีวิตเร่ร่อน โดยจะมุ่งพรรณนาใน 2 ลักษณะคือ การให้ความหมายเชิงถ้อยคำ และการให้ความหมายเชิงโครงสร้าง เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทั้งสองช่วง จากการวิจัย แก่นสาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาคือ ความเป็นตัว ซึ่งเชื่อมโยงกับความหมายเชิงข้อความ ความหมายเชิงโครงสร้าง ตามการรับรู้ประสบการณ์ของคนเร่ร่อน ทั้งนี้เงื่อนไขดังกล่าวทำให้เข้าใจได้ว่าอะไรทำให้บุคคลเข้าสู่ชีวิตคนเร่ร่อน และพวกเขาเหล่านั้นเผชิญประสบการณ์ชีวิตเร่ร่อนอย่างไร นอกจากนั้นการเข้าใจบริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้เกิดการ บูรณาการไปสู่การกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงการใช้ชีวิตเร่ร่อน ให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม เกิดประโยชน์ต่อคนเร่ร่อนเอง และต่อสังคมเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: เส้นทางชีวิต / คนเร่ร่อน / ปรากฏการณ์วิทยา

Abstract

This research was several approaches exist for organizing and analyzing data in a phenomenological qualitative study. Transcendental Phenomenology, based on principle identified

* นิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัย

by Husserl and Translate to qualitative method by Moustakas. Horizontalization by selecting the Significant Statement in Consistent with the research problems and to define the meaning or Themes in each issue will remain important information not only overlap to descriptive the meaning and experience homeless life of homeless context and various forms . The research is divided into 2 sessions include a range of life experience before entering the street and Experience the homeless life will focus on two types of descriptive textural meaning and the structural meaning about both the phenomenon. Research indicates that the essence of this study was “self” which is associated with textural and structural meaning of analysis of the experiences of people living on the condition that clearly understand what makes a person who wanders into the life and face them than what the homeless life experiences. Understand the context and conditions of these will allow integration to determine recommended policy for the development and improvement of the living homeless to go in the right direction, benefiting people living on themselves and to society.

KEYWORD : LIFE TRAJECTORY / HOMELESS / PHENOMENOLOGY

บทนำ

“.....ฉันอยู่ข้างถนนนานกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน.....บางครั้งฉันก็นั่งในสวนสาธารณะ..... ฉันเป็นอยู่อย่างนี้ ชีวิตฉันไม่มีปัญหาอะไร แต่ฉันไม่กล้าที่จะหลับในสวนสาธารณะ เพราะเขาไม่อนุญาตให้ฉันอยู่.....บางทีตำรวจก็จะมาคอยจับคนเร่ร่อนอย่างฉัน..... พวกเขาจะมาตีฉันอย่างแรง เพื่อให้ออกไปจากสวนสาธารณะ.....” (Bottomley et al., 2001)

คำให้สัมภาษณ์ของคนเร่ร่อนรายหนึ่ง ในงานวิจัยของ บอททอมลีย์ และคณะ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ข้างต้น หากผู้วิจัยไม่ได้ระบุสถานที่หรือประเทศ ก็อาจจะทำให้จินตนาการได้ว่า “สวนสาธารณะ” ที่กล่าวมา อาจจะเป็นสนามหลวง หรือสวนสาธารณะในชุมชนเมือง ที่ทุกคนจินตนาการกับการพบเห็นภาพคนเร่ร่อน ที่มักจะวนเวียน พักอาศัย “ในบ้านสี่เหลี่ยม” ที่ปูพื้นด้วยผืนหญ้าปราศจากหลังคาและฝาผนังคุ้มภัย หากแต่ กลับแวดล้อมไปด้วยขยะอันตรายต่าง ๆ รอบกายที่ต้องระแวดระวัง จนแทบมิได้หลับตาแม้ในคืนรัตติกาล ที่คนทั่วไปกำลัง

หลับใหลอย่างมีความสุข หากการเพิ่มขึ้นของตึกรามบ้านช่องเป็นสัญลักษณ์ของการเจริญเติบโต หรือการพัฒนาจะเรียกได้ว่า ประเทศของเรากำลังจะก้าวไปข้างหน้า ในทางตรงกันข้าม การมีอยู่ของคนเร่ร่อน คนไร้บ้าน คนจรจัด หรือคนข้างถนน ก็เป็นเครื่องหมายบอกถึงความล้มเหลวของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ ฉบับต่าง ๆ และเป็นการเน้นย้ำถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีอยู่ รวมถึงช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนที่นับวันจะยิ่งขยายใหญ่มากขึ้น วิถีชีวิต “คนเร่ร่อน” จึงเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนภาพในมิติเดียวกันทุกมุมโลก

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “คนเร่ร่อน” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Homeless” พบว่ามีการให้ความหมายที่แตกต่างกัน กลุ่มริเบคกาส์ (Rebecca Community., 2002) ซึ่งเป็นคณะทำงานสื่อกลางด้านการช่วยเหลือคนเร่ร่อนในระดับนานาชาติ นิยามความหมายของคำว่า “Homeless” จากทัศนะของคนเร่ร่อนว่า “คนใดไม่มีที่พักพิง ถือว่าเป็นคนไร้บ้าน (Houseless)

– แต่ไม่ใช่ ไม่มีบ้าน! (Homeless) ดังนั้น คนเร่ร่อนไม่มีบ้าน ใช่ว่าจะขาดแคลนที่พักพิง” (People who don't have shelter are houseless – not homeless! Homelessness has nothing to do with a lack of shelter)

จากความหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ถ้ากล่าวถึงคำว่า “ไร้บ้าน” ซึ่งหมายถึงไม่มีบ้าน หรือไม่มีที่อยู่อาศัย ที่เป็นวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างสำหรับการพักอาศัย จะเข้าข่ายของคำว่า “Houseless” แต่คำว่า “Homeless” จะมีความหมายที่มากกว่านั้น กล่าวคือ “Homeless” ไม่ได้หมายความว่า เป็นคนไร้ที่พักพิงอาศัย แต่จะครอบคลุมถึงมิติของการไร้ที่พักพิงที่ขาดความรักความผูกพันในบ้าน (Home) หรือสรรพสิ่งที่มีต่อบ้าน ทั้งนี้ Mapstone (2002) ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า หากจะให้ความหมายในลักษณะของการเป็นคนไร้บ้าน (Houseless) แล้ว การจัดสรรบ้าน หรือที่อยู่อาศัยให้อย่างเพียงพอจะเป็นการแก้ปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ แต่ในความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น แสดงว่าการไร้บ้านที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่ที่พักอาศัย ไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงของคนเหล่านี้ เราจึงเห็นพฤติกรรมของพวกเขา ที่ออกมา “เร่ร่อน” อยู่ในสังคมเมืองมากขึ้น

นที สรวารี (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของคำว่า “คนเร่ร่อนไร้บ้าน” ว่า คำว่า “คนไร้บ้าน” เป็นลักษณะของคนที่ประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเชิงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและด้านอื่น ๆ ทำให้ครอบครัวประสบความล้มเหลว ไม่สามารถมีบ้านพักอาศัย หรือไม่สามารถมีบ้านเป็นของตัวเองที่สำคัญคนกลุ่มนี้ ยังมีความหวังความต้องการที่จะมีบ้านพักเป็นของตนเอง ที่ไม่ใช่ในรูปแบบบ้านเช่า หรือบ้านสงเคราะห์ทั้งของรัฐและของเอกชน คำว่า “บ้าน” ของคนกลุ่มนี้ จะเน้นไปที่ บ้านในลักษณะของสิ่งก่อสร้าง (House) เป็นสำคัญ สำหรับคำว่า “คนเร่ร่อนไร้บ้าน” มักจะเป็นกลุ่มคนที่เริ่มต้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะพอสมควร มีบ้านอยู่เป็นหลักแหล่ง มีญาติพี่น้อง แต่ประสบ

กับปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงทางจิตใจ ประกอบกับความรักอิสระโดยส่วนตัว ทำให้คนกลุ่มนี้เลือกที่จะออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อนและไร้บ้าน เพื่อแสวงหาความเป็นบ้านที่แท้จริงสำหรับพวกเขา คำว่าบ้านของคนกลุ่มนี้ จึงเน้นไปที่ความรักและความอบอุ่นในบ้าน (Home) เป็นสำคัญ

ดังนั้นจะสังเกตเห็นว่า ความหมายของคำว่า “Homeless” ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า คนเร่ร่อน ไม่ใช่จะเป็นคนที่ขาดแคลนที่พักพิงอาศัย แต่เป็นลักษณะของคน “อยู่ในบ้านไม่ได้” ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม จึงทำให้บุคคลเหล่านี้ ออกมาใช้ชีวิตอิสระเร่ร่อน เพื่อต้องการแสวงหาสิ่งที่คาดหวังบางอย่าง หรือต้องการแสวงหาตัวตนที่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงหลีกเลี่ยงการใช้คำในภาษาไทยว่า “คนไร้บ้าน” เนื่องจาก คำว่า “ไร้บ้าน” เป็นคำที่ผูกติดกับคำว่า “บ้าน” ซึ่งแสดงเฉพาะเจาะจงถึง “การไม่มีบ้าน” หรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่พักพิงเพียงอย่างเดียว ทำให้ดูเหมือนจะเข้าข่ายความหมายของคำว่า “Houseless” เพราะจากความหมายของคำว่า “Homeless” ที่แท้จริง ไม่ได้หมายถึงแค่การไม่มีบ้าน แต่มีความหมายที่มากกว่านี้ (Mapstone, D., 2002; นที สรวารี, ม.ป.ป.) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้คำในภาษาไทยว่า “คนเร่ร่อน” เนื่องจาก เป็นคำที่แสดงให้เห็นถึงบริบทวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ที่ “ออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อน” กอปรกับสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจ คือปรากฏการณ์ของคนกลุ่มนี้ที่ตัดสินใจก้าวเดินสู่วิถีชีวิตของการเร่ร่อนอย่างแท้จริง คำว่า “คนเร่ร่อน” ในการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นคำที่แสดงถึงปรากฏการณ์ วิถีการดำเนินชีวิต ของคนที่ตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตเป็นคนเร่ร่อนได้ดีกว่า การใช้คำอื่น

ด้วยภาพลักษณ์ของคนเร่ร่อน ที่ถูกมองแปลกแยกจากคนทั่วไปในสังคม ทำให้วิถีชีวิตที่หลากหลายของคนเร่ร่อน ได้ถูกศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ทั้งเพื่อค้นคว้าหาสาเหตุและวิธีการป้องกัน แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะเป็นเพียงมุมมองหนึ่งของคนทั่วไป ขณะที่ภาครัฐก็มุ่งขจัดคนเหล่านี้ที่ถูกมองว่าเป็น “ตัวปัญหาทางสังคม”

ให้หมดสิ้น ดังพบว่าแต่อดีต พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน ปี พ.ศ. 2484 ถือว่า “ขอทาน” เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ก่อปรกับการศึกษาคนเร่ร่อนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่มองคนเร่ร่อนเป็นเสมือนคนขอทาน จึงมักรวมคำว่า “คนเร่ร่อน” เข้ากับคำว่า “ขอทาน” คนเร่ร่อนจึงถูกมองเป็น “คนเร่ร่อนขอทาน” ซึ่งกลายเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าอยู่ในฐานะของ “ปัญหา” ที่ต้องกำจัด (กองสวัสดิการสังคม กรมประชาสงเคราะห์, 2538)

จากการศึกษาถึงสาเหตุของการเร่ร่อน โดยทั่วไปมักมองกันว่า สาเหตุที่ทำให้คนออกมาเร่ร่อนกันมาก มีสาเหตุอย่างน้อย 5 ประการ (สมาคมสร้างสรรค์กิจกรรมอิสรชน, 2551) ประการแรก คือ การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 หรือที่เรียกว่ายุคฟองสบู่ ในยุคนั้นพบภาพสะท้อนของปัญหา ที่ออกมาในรูปของคนตกงาน และยังส่งผลกระทบต่อชนชั้นกรรมกรที่ใช้ชีวิตนอนตามแคมป์งานก่อสร้าง เมื่อไม่มีงาน ก็ตกงาน และมานั่งรองานอยู่แถวสนามหลวง หัวลำโพง จนยึดเป็นที่อาศัยหลับนอนประจำ ประการที่สอง คือคนที่มีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการทะเลาะวิวาท ครอบครัวแตกแยก หรือด้วยเหตุใด ที่ทำให้ตัดสินใจออกมาใช้ชีวิตอิสระตามลำพัง ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ว่าตน สามารถดูแลตัวเองได้ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาครอบครัว ประการต่อมาคือ ผู้ที่พ้นโทษออกจากห้องขังหรือเรือนจำ และไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมปกติได้ อีกประการหนึ่งคือ คนที่มีปัญหาด้านสุขภาพ มีโรคประจำตัว มีโรคเรื้อรัง หรือพิการ ที่ไม่ต้องการให้เป็นภาระของครอบครัว และประการสุดท้ายคือประเภทที่ชอบอิสระ กลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนเร่ร่อนไร้บ้าน ที่มีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว พเนจร ไม่ต้องการใช้ชีวิตอยู่ในระบบ หรือกรอบของสังคมรอบข้าง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาชีวิตคนเร่ร่อนในเมือง ออสติน รัฐเท็กซัส เมื่อ ค.ศ. 1993 (Snow, D. & Anderson, L, 1993) โดยชี้ให้เห็นถึงประเด็นความสลับ ซับซ้อนทางความคิดของคนเร่ร่อน

และนำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า คนเร่ร่อนในฐานะที่เป็นปัญหาของสังคม มีรูปแบบการใช้ชีวิตเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งมีพัฒนาการต่อเนื่องกัน คือ กลุ่มแรก เรียกว่า “ผู้ที่เพิ่งกลายเป็นคนเร่ร่อน” (Recently dislocate) กลุ่มนี้ยังไม่กล้าที่จะยอมรับว่าตนเองเป็นคนเร่ร่อนข้างถนน จึงเกิดความหวาดระแวง เครียด และ ไม่รู้ว่าจะใช้ชีวิตให้อยู่รอดได้อย่างไร คนกลุ่มนี้ จึงพยายามคิดหาหนทางที่จะกลับไปมีบ้านเหมือนเดิม และหางานทำ กลุ่มที่สอง เรียกว่า “ผู้ที่ยังไม่แน่ใจในตัวเอง” (Straddles) เกิดความรู้สึกสองฝักสองฝ่าย ก้ำกึ่ง คลุมเครือในช่วงเปลี่ยนผ่าน กล่าวคือ ด้านหนึ่ง เริ่มรู้สึกว่าตนสามารถที่จะปรับตัวรับสภาพได้ รู้ช่องทางในการเอาตัวรอด หรือไปขอรับความช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ ขณะที่อีกด้านหนึ่ง คิดที่จะกลับไปมีที่อยู่อาศัย แต่ความพยายามดิ้นรนน้อยลง และเริ่มยอมรับโชคชะตา ขณะที่กลุ่มที่สามจะ เรียกว่า “คนที่สามารถแยกตัวออกจากสังคมใหญ่ด้วยความรู้คิดของตนเอง” (Outsider) คนกลุ่มนี้จะยอมรับตัวเอง และใช้ชีวิตประจำวันเพื่ออยู่รอดอย่างคนเร่ร่อน มากกว่าที่จะพยายามออกจากวิถีชีวิตเร่ร่อน

จากงานวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงวงจรชีวิตของคนเร่ร่อนได้อย่างชัดเจน และตอบคำถามได้ในระดับหนึ่งว่า เหตุใด คนเหล่านี้จึงไม่คิดที่จะพยายามไปมีบ้าน อย่างไรก็ตาม การศึกษาส่วนใหญ่ที่ผ่านมายังคงเป็นการค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ไม่ใช่เพื่อจะเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างที่พวกเขา “เป็น” อีกทั้งกรอบแนวคิดยังจำกัดเกินไปจนไม่อาจจะอธิบายเกี่ยวกับคนเร่ร่อนจำนวนมากที่ไม่ได้เป็นขอทาน เป็นการมองในฐานะคนไร้ความสามารถที่ต้องรับการสงเคราะห์ มากกว่าจะเห็นมิติการดิ้นรนต่อสู้ หรือความสามารถในการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด นอกจากนี้ มักใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงชีวิตที่มีความสลับ ซับซ้อน และหากผู้ให้ข้อมูลมีความหวาดกลัว อาจให้ข้อมูลที่ปรุงแต่ง บิดเบือน ขาดการตรวจสอบ การ

ขาดแคลนงานศึกษาที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับคนเร่ร่อน ทำให้สังคมใช้สามัญสำนึกตัดสินและประทับตราคนเร่ร่อน อย่างมีอคติเช่น เหมารวมว่า “สกปรก” เป็นสิ่งแปลกปลอมของบ้านเมือง นำหาวดระแว และสมควรกำจัด ข้าราชการตอกย้ำให้เกิดสภาพที่เลวร้ายต่อคนเร่ร่อน ทำให้คนเร่ร่อนถูกมองในฐานะของผู้ที่ยากจนที่สุด หรืออยู่ในจุดต่ำสุดของสังคม อย่างไม่รู้จักจบสิ้น ทั้ง ๆ ที่คนเร่ร่อนก็เป็นมนุษย์ในสังคม ที่ควรมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่ต่างกันที่ คนเร่ร่อน “มีส่วนสาธารณะ เป็นบ้าน” และมีชีวิตที่เป็นอิสระจากกรอบบรรทัดฐานของคนส่วนใหญ่เท่านั้นเอง

การวิจัยวิถีชีวิตคนเร่ร่อนที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่มุ่งหาสาเหตุ และแนวทางการแก้ไข และถึงแม้ในยุคหลัง ๆ จะเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจชีวิตคนเร่ร่อนมากขึ้น แต่นักวิชาการ ก็ยังอดไม่ได้ที่จะมองว่าคนเร่ร่อนเป็นบุคคลที่รัฐควรให้การช่วยเหลือ เนื่องจากภาวะทุกข์ยากลำบาก โดยเฉพาะการช่วยเหลือเพื่อให้มีที่อยู่อาศัยอย่างถาวร งานวิทยานิพนธ์เรื่อง “เปิดพรมแดน โลกของคนไร้บ้าน” ของบุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ได้เปิดเผยเรื่องราวชีวิตของคนเร่ร่อน โดยใช้คำว่า “คนไร้บ้าน” เพื่อให้คนในสังคมเข้าใจได้อย่างถูกต้อง เป็นการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยา ใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม บรรยายถึงวิถีการดำเนินชีวิตของ “คนไร้บ้าน” ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก ตีแผ่ชีวิตของคนกลุ่มนี้ให้สังคมเกิดการยอมรับว่า “คนไร้บ้าน” เป็นส่วนหนึ่งของสังคม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า ขณะที่สังคมได้เริ่มเหลียวมองคนกลุ่มนี้เพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้สังคมเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง คือการทำให้เข้าใจถึงแก่นสาระ (Essence) ทางความคิดเขาอย่างแท้จริง เนื่องจาก มีคนเร่ร่อนจำนวนไม่น้อยที่ออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อนยาวนาน โดยไม่ได้ “เสพติด” การเร่ร่อน แต่ทว่า มีความจำเป็นของชีวิต ขณะเดียวกันมีบางคนที่เคยมีการดำเนินชีวิตเป็นปกติ แต่อยู่ดี ๆ เมื่อมาถึงบันปลายของชีวิต ต้อง

กลายมาเป็นคนเร่ร่อน ขณะเดียวกันก็มีคนเร่ร่อนที่ไม่ว่าจะมาใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ยาวนาน หรือเพียงแค่เริ่มต้นกำลังพยายามดิ้นรนเพื่อพ้นภาวะของการเร่ร่อน ด้วยเงื่อนไขบางอย่าง ทำให้ต้องตัดสินใจเลือกเส้นทาง “เร่ร่อน” ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างทางความคิดของคนเร่ร่อนจึงจำเป็นต้องศึกษาในเชิงปรากฏการณ์วิทยา เพราะปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาในคนกลุ่มนี้มากนัก จากเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เพราะจะทำให้ทราบถึงแก่นแท้ทางความคิด ตามมุมมองของคนเร่ร่อนอย่างแท้จริง อีกทั้งจากข้อมูลที่รวบรวมได้ยังไม่พบว่ามีการกล่าวถึงประเด็นนี้ในประเทศไทยอย่างละเอียด ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างการรับรู้ของคนเร่ร่อน และความหมายดำเนินชีวิตว่ามีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์การดำเนินชีวิตของคนเร่ร่อน
2. เพื่อทำความเข้าใจการให้ความหมายการดำเนินชีวิตของคนเร่ร่อน
3. เพื่อค้นหาแก่นสาระของประสบการณ์การดำเนินชีวิตของคนเร่ร่อน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับคนเร่ร่อนในประเทศไทยที่ผ่านมาได้ทำการวิจัยในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ว่าต้องการตอบคำถามประเด็นใด สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพที่เด่นชัดมีเพียงไม่กี่เรื่อง และส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มเด็กเร่ร่อน งานวิจัยที่เน้นในกลุ่มคนเร่ร่อนที่เป็นผู้ใหญ่พบว่ามีน้อยมาก เช่น งานวิจัยของบุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ที่เป็นการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณา

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการศึกษาตามแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เพราะเห็นว่า ความเป็นจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของการเร่ร่อนมีลักษณะที่เคลื่อนไหว มีทั้งความเกี่ยวพันและความขัดแย้งที่ทำให้เกิดความแตกต่างอันหลากหลายในสภาพการณ์เฉพาะที่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งการศึกษาตามแนวปรากฏการณ์วิทยามีลักษณะอันโดดเด่นคือ เป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ไม่สามารถแยกออกเป็นส่วน ๆ และขึ้นกับบริบทด้วย (Morse, 1992, pp. 1 - 2)

พื้นที่ในการวิจัย

เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ดีที่สุด จึงต้องจำกัดบริบทและพื้นที่ศึกษา ให้ชัดเจน และมีความเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจึงเลือกดำเนินการศึกษาในพื้นที่สวนสาธารณะแห่งหนึ่งในเมืองหลวงที่เป็นศูนย์รวมของคนเร่ร่อนในชุมชนเมืองที่มากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมคนเร่ร่อนที่มีความหลากหลายสถานะที่มี

ลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) คือบุคคลที่ดำเนินชีวิตเป็นคนเร่ร่อนในสวนสาธารณะ จำนวน 13 คน เช่น พี่เจ็ด (นามสมมุติ) ที่ใช้ชีวิตเร่ร่อนนาน 2 ปี ร่วมกับภรรยาชื่อพี่แดง (นามสมมุติ) และคนที่ใช้ชีวิตเร่ร่อนในสวนสาธารณะนานที่สุดคือ ป้าเพ็ญ (นามสมมุติ) โดยใช้ชีวิตเร่ร่อนนานถึง 37 ปี อนึ่ง ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ใช้หลักการเลือกด้วยวิธีการเจาะจง เริ่มจากนักพัฒนาขององค์กรอิสระแห่งหนึ่งที่ผู้วิจัยอาสาสมัครเข้าไปเป็นสมาชิกเป็นผู้แนะนำให้ จากคนเร่ร่อนที่เข้ามาใช้บริการหรือพูดคุยกับนักพัฒนา ณ บริเวณจุดให้บริการตามคุณลักษณะที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ บางครั้งจะขอให้ผู้ที่ให้ข้อมูลแล้วแนะนำคนต่อไป และบางเวลาที่ผู้วิจัยไม่ได้ไป

ปฏิบัติงานร่วมกับนักพัฒนาในพื้นที่ ผู้วิจัยจะไปหาผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเองในพื้นที่สนามวิจัย ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ จะทำให้เข้าใจถึงโครงสร้างปรากฏการณ์ของคนเร่ร่อน ได้อย่างแท้จริงโดย ผลที่ได้จากการศึกษา จะเป็นประโยชน์ ต่อหน่วยงานด้านการพัฒนา ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ในการแสวงหาความรู้ และรูปแบบการช่วยเหลือที่เหมาะสม และจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักพัฒนา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนเร่ร่อน

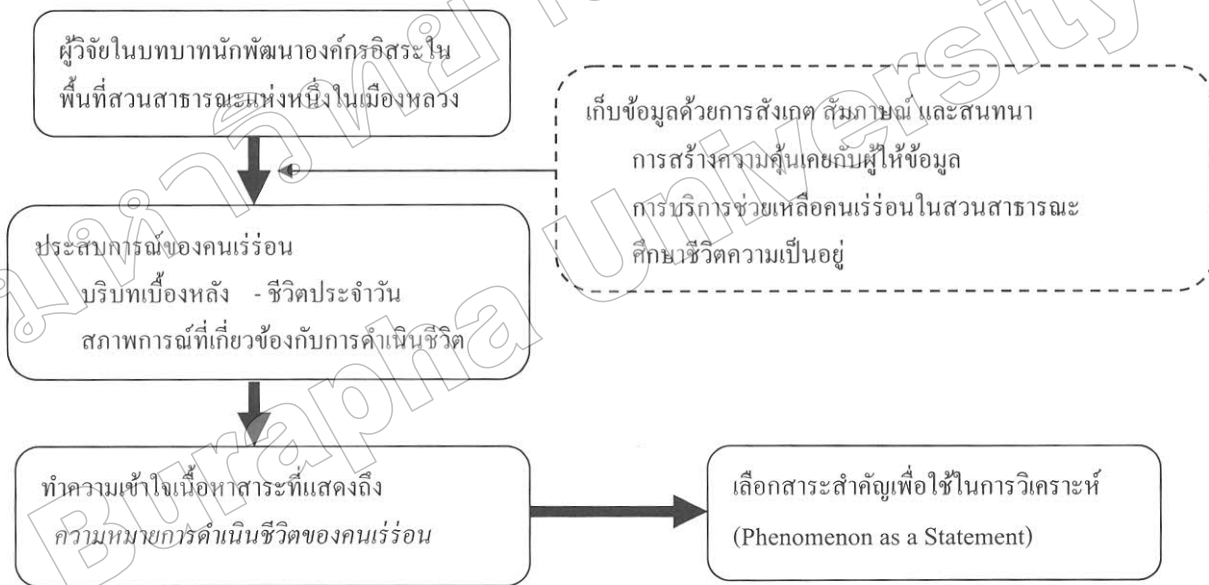
วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการทำความเข้าใจในความหมายของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยจะบรรยายถึงโครงสร้างของความหมายหรือความรู้สึกของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคนเร่ร่อน โดยให้ความสนใจไปที่ประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล ค้นหาข้อมูลในเชิงประจักษ์ รวบรวมและบรรยายความคิดความรู้สึกจากประสบการณ์ ของผู้ให้ข้อมูลในภาคสนามอย่างแท้จริง ซึ่งได้ใช้วิธีการเช่นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยจะพูดคุยสนทนาอย่างเป็นกันเอง โดยใช้คำถามที่เข้าใจง่าย หากผู้ให้ข้อมูลไม่เข้าใจคำถาม หรือตอบไม่ตรงคำถาม จะตั้งคำถามใหม่ที่ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น การสัมภาษณ์จะดำเนินการอย่างไม่เร่งรีบ ไม่มีกำหนดเวลาที่ตายตัว ในขณะที่สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะฟังด้วยความใส่ใจ และแสดงกริยาได้ตอบเพื่อตอบรับในเชิงรับรู้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำ โดยทำการสรุปและจดรายละเอียด (Memo) เกี่ยวกับเนื้อหาและข้อสังเกตที่ได้ รวมถึงรายละเอียดที่เป็นสาระประโยชน์ต่อข้อมูลการวิจัย นอกจากนี้ยังใช้วิธีการการสังเกต (Observation) โดยเน้นการสังเกตแบบการมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกต (Participant as Observer) เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในส่วนที่ผู้วิจัยสนใจ

ศึกษา และมีการเปิดเผยบทบาทของตนเองในฐานะผู้วิจัย และนักพัฒนา ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์จะสังเกตจากเนื้อหาคำพูด ภาษาท่าทาง น้ำเสียง บุคลิกภาพ และอาการ กิริยาต่าง ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงออก รวมถึงสังเกตการทำงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วย ดังนั้น เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยทำความเข้าใจ ความหมายและประสบการณ์ที่ได้จากภาคสนาม ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ขึ้น พร้อมกับทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทุกระยะ ว่ามีข้อมูล

ใดบ้างตกหล่น หรือไม่ชัดเจน พร้อมทั้งย้อนกลับไป เพื่อเติมเต็มในข้อมูลที่ขาดหาย เช่นมีการตรวจสอบย้อนกลับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันโดยในระหว่างการสัมภาษณ์ นักพัฒนาได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมกันด้วย หนึ่งในขั้นตอนสุดท้ายที่เป็นการค้นหาสาระสำคัญ (statements) ที่แสดงถึง “ความหมายการเลือกดำเนินชีวิตบนเส้นทางเร่ร่อน” ได้พบสาระสำคัญที่เป็นเนื้อหาปรากฏการณ์ทั้งสิ้น 34 เนื้อหา ดังกรอบประเด็นของการรวบรวมข้อมูลในภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection process)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological reduction)

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามแล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบฮูเมอร์สกี ที่เป็นวิธีการเน้นในลักษณะของ Moustakas (1994, pp. 120-153) เพื่อให้ได้มาซึ่งแก่นโครงสร้างปรากฏการณ์ เน้นการวิเคราะห์

โครงสร้างการรับรู้การดำเนินชีวิตบนเส้นทางเร่ร่อนของคนเร่ร่อน ที่มีกระบวนการแยกเป็นขั้นตอน 5 ขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การพวงมบลบ (bracketing) เป็นการสำรวจ ความรู้ กรอบความคิด ความเชื่อเดิมของผู้วิจัย เพื่อ ละวางสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ออกจากเรื่องที่จะศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพื่อสำรวจว่าแท้จริงแล้วประสบการณ์ตามตำนักรับรู้

(consciousness) ของผู้ให้ข้อมูลว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการพหุมูลบท โดยการละวางหรือหลีกเลี่ยงการตั้งสมมติฐาน อันเกิดจากความรู้ และแนวคิดเดิม ในประเด็นต่อไปนี้

1. เหตุการณ์ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นจริงกับคนเร่ร่อน ได้แก่

1.1 เหตุการณ์การสูญเสียสิ่งที่ยิ่งใหญ่ในชีวิต เช่น พ่อแม่ คนรัก

1.2 เหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น การทะเลาะวิวาทอย่างรุนแรง การได้รับความไม่เป็นธรรมจากสังคม การตกงาน

1.3 เหตุการณ์อันเนื่องมาจากครอบครัวล่มสลาย เช่น การการหย่าร้าง

2. แนวคิดเกี่ยวกับมุมมองต่อสาเหตุของการเร่ร่อนว่ามาจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

2.1 การสูญเสียในด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อจิตใจ

2.2 ไม่สามารถปรับตัวได้ จึงต้องออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อน

2.3 การได้รับผลกระทบจากปัญหาในเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคม

3. หลักการทั่วไปของการจำแนกรูปแบบการใช้ชีวิตของคนเร่ร่อนเป็น 3 กลุ่ม คือ

3.1 กลุ่ม “ผู้ที่เพิ่งกลายเป็นคนเร่ร่อน” (recently dislocate) กลุ่มนี้ ยังไม่กล้าที่จะยอมรับว่าตนเองเป็นคนเร่ร่อน ข้างถนน จึงเกิดความหวาดระแวง เครียด และ ไม่รู้ว่าจะใช้ชีวิตให้อยู่รอดได้อย่างไร ดังนั้นคนกลุ่มนี้ จึงพยายามคิดหาหนทางที่จะกลับไปมีบ้านเหมือนเดิม และหางานทำ

3.2 กลุ่ม “ผู้ที่ยังไม่แน่ใจในตัวเอง” (straddles) เป็นกลุ่มที่เกิดความรู้สึกสองฝักสองฝ่าย ก้ำกึ่งคลุมเครือในช่วงเปลี่ยนผ่าน กล่าวคือ ด้านหนึ่ง เริ่มรู้สึกว่าตนสามารถที่จะปรับตัวรับสภาพได้ รู้ช่องทางใน

การเอาตัวรอด หรือไปรับความช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ ขณะที่อีกด้านหนึ่ง ยังคิดที่จะกลับไปมีที่อยู่อาศัย แต่ความพยายามดิ้นรนน้อยลง และเริ่มยอมรับโชคชะตา

3.3 กลุ่มที่ “คนที่สามารถแยกตัวออกจากสังคมใหญ่ด้วยความรู้คิดของตนเอง” (outsider) คนกลุ่มนี้จะยอมรับตัวเอง และใช้ชีวิตประจำวันเพื่ออยู่รอดอย่างคนเร่ร่อน คนบนท้องถนน มากกว่าที่จะพยายามออกจากท้องถนน

อย่างไรก็ตามการพหุมูลบทมิใช่เป็นการลบเอาประเด็นดังกล่าวออกไป หากแต่เป็นการวางจุดสนใจไปที่ด้านีกของการรับรู้แทน อาจกล่าวได้ว่ากรพหุมูลบท แท้จริงแล้วคือการหลีกเลี่ยงสมมติฐานทั้งมวลที่อาจมีผลต่อการสำนึก ทั้งหลักเหตุการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง หลักการแนวคิด และการกำหนดประเภทของคนเร่ร่อน ทั้งนี้ได้ดำเนินการอย่างรอบคอบ ในการระบุทัศนะหรือประสบการณ์ที่แท้จริงของคนเร่ร่อน ในทุก ๆ กระบวนการของการศึกษา

ขั้นที่ 2 จำกัดขอบเขตข้อมูล (Horizontalization) ให้เหลือเฉพาะประโยคข้อความสำคัญ (significant statement) ที่ได้จากข้อมูลดิบทั้งหมด ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกต และการจดบันทึกข้อมูลสนาม

ขั้นที่ 3 ทบทวน และพิจารณา ประโยคข้อความสำคัญในขั้นตอนที่สองอย่างรอบคอบ เพื่อกำหนดกลุ่มความหมายหรือประเด็นสำคัญ (meaning units/themes) โดยในแต่ละกลุ่มความหมายหรือประเด็นต่าง ๆ ได้ตัดข้อมูลที่มีความซ้ำซ้อนกันอยู่ในแต่ละประเด็นออกไป คงไว้เฉพาะข้อมูลสำคัญที่จะนำมาใช้พรรณนาปรากฏการณ์ที่ศึกษาตามประเด็นต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 นำประเด็นที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 มาเขียนในรูปแบบการพรรณนาปรากฏการณ์ โดยการพรรณนาจะแยกเป็น 2 ตอน แบ่งตามช่วงประสบการณ์ ได้แก่

1.ช่วงประสบการณ์ก่อนเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อน

2.ช่วงประสบการณ์การใช้ชีวิตเรื้อรัง

กล่าวคือในแต่ละช่วงประสบการณ์ทั้งสองจะเน้นการพรรณนาประสบการณ์ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การพรรณนาเชิงเนื้อหา (Textural description) เป็นการพรรณนาถึงการรับรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ของบุคคลในช่วงต่างๆ ว่าเป็นเช่นไร (what the participants experienced with the phenomenon) ผ่านกระบวนการลดทอนข้อมูลปรากฏการณ์ (Phenomenological Reduction) ตามขั้นตอนต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น (ขั้นที่ 1-3) 2) การพรรณนาเชิงโครงสร้าง (Structural description) เป็นพรรณนาถึงเงื่อนไขหรือบริบทที่เกี่ยวข้องถึงการเผชิญประสบการณ์ในช่วงต่างๆ (how the experience happen, how the participants experienced with the phenomenon) ผ่านกระบวนการ Imaginative variation คือการสร้างความหมายเชิงโครงสร้าง (Structural Meaning) อธิบายการปรากฏขึ้นของปรากฏการณ์ตามที่บุคคลรับรู้มา

ขั้นที่ 5 สังเคราะห์ (synthesis) ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 4 เพื่อให้ได้แก่นความหมายปรากฏการณ์โดยรวม (Overall essence of the experience)

ผลการวิจัยและบทสรุป

จากการวิจัยในครั้งนี้ ได้ข้อค้นพบที่เป็นความหมายเชิงข้อความและความหมายเชิงโครงสร้างของปรากฏการณ์ ที่เน้นให้เห็นถึงแก่นสาระของปรากฏการณ์คนเรื้อรังในภาพรวม ที่ครอบคลุมถึงเส้นทางการใช้ชีวิตตั้งแต่การเข้าสู่และการดำรงอยู่ในชีวิตเรื้อรัง ณ สยามวิจัยที่ทำการศึกษาดังหัวข้อต่อไปนี้

การให้ความหมายการดำเนินชีวิตเรื้อรัง

จากการในครั้งนี้ พบว่า การให้ความหมายเกี่ยวกับการรับรู้สภาพการณ์ก่อนเข้าสู่ชีวิตเรื้อรัง มี 3 ลักษณะล้วนแต่เป็นการให้ความหมายในเชิงลบทั้งสิ้น ได้แก่ (1)

คนเรื้อรังได้ให้ความหมายผ่านการรับรู้สภาพการณ์เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว ว่าเป็น “ความวุ่นวายในครอบครัว” “การไม่เป็นที่ยอมรับ” ของคนในครอบครัว และ ความรู้สึก “ด้วยความสำคัญ” ขณะที่ (2) คนเรื้อรังได้ให้ความหมายผ่านการรับรู้สภาพการณ์เกี่ยวกับการหาเลี้ยงชีพ ว่าเป็น “ชีวิตที่ต้องดิ้นรน” และ “การสร้างปมภาระ” และ (3) คนเรื้อรังได้ให้ความหมายผ่านการรับรู้สภาพการณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตส่วนตัว ว่าเป็น “ความรักที่ไม่สมหวัง” “ชีวิตที่ผิดพลาด” และ “เหตุการณ์ร้ายในชีวิต” ส่วนการให้ความหมายเกี่ยวกับสภาพการณ์การใช้ชีวิตเรื้อรังได้ให้ความหมายทั้งภาพในเชิงบวก และภาพในเชิงลบในลักษณะต่าง ๆ เช่น (1) “เป็นเสมือนบ้าน” เป็นการให้ความหมายที่ผ่านการรับรู้ว่าการใช้ชีวิตในสวนสาธารณะกลางกรุงนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน และความเอื้ออาทรแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกิดขึ้น (2) “ความเป็นอิสระ” เป็นการให้ความหมายที่ผ่านการรับรู้ถึงความไม่เป็นอิสระในการใช้ชีวิตประจำวัน และอิสระในการประกอบอาชีพ รวมถึงความเป็นอิสระอันเกิดจากการได้ลดภาวะความกดดันทางจิตใจจากชีวิตในอดีต (3)

“ความยากลำบากในการใช้ชีวิต” เป็นการให้ความหมายที่ผ่านการรับรู้ถึงความท้อแท้ในการหางานทำในช่วงการปรับครั้งแรกของการใช้ชีวิตเรื้อรัง ความกังวลใจอันเกิดจากสภาวะความเจ็บป่วย และกังวลใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อันเนื่องจากการประกาศปิดสวนสาธารณะกลางกรุง และ (4) “ปลง” เป็นการให้ความหมายที่ผ่านการรับรู้ถึงการยอมรับและพอใจในสภาพวิถีชีวิตเรื้อรัง ได้แก่ สภาพการหลับนอน การทำมาหากิน และการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป ดังนั้น จากการให้ความหมายต่างๆ ดังกล่าวจะเห็นว่า ความหมายที่ (1) (2) และ (4) จะเป็นความหมายในเชิงบวก ขณะที่ปรากฏในข้อ (3) เป็นความหมายในเชิงลบ จากข้อค้นพบนี้จึงขอกล่าวโดยสรุปจากการให้ความหมายการดำเนินชีวิตของคนเรื้อรังทั้งสภาพการณ์ก่อนเข้าสู่ชีวิตเรื้อรังและ

สภาพการณ์การดำรงอยู่ในชีวิตเร่ร่อนว่าได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต ที่เป็นกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม กล่าวคือ ในความหมายก่อนเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อนจะเป็นการสื่อให้เห็นถึงกระบวนการที่ทำให้คนเร่ร่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง อันเกิดจากปัจจัยทางครอบครัว และความเปราะบางทางจิตใจ ซึ่งถูกสั่งสมมาเป็นระยะเวลานาน ดังจะเห็นได้ว่าความหมายที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นความหมายในเชิงลบ อันได้แก่ การรับรู้ถึง “ความวุ่นวายในบ้าน” “การไม่เป็นที่ยอมรับ” “ความรู้สึกด้อยค่า” และ “การเป็นภาระ” ให้แก่คนในครอบครัว ความหมายเหล่านี้นอกจะมีอิทธิพลต่อสถานะทางอารมณ์และความรู้สึก ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ “บีบขับ” ให้คนเร่ร่อนได้ตัดสินใจออกมาใช้ชีวิตนอกบ้าน ส่วนความหมายการดำเนินชีวิตในขณะดำรงชีวิตเร่ร่อน เป็นการสื่อให้เห็นกระบวนการปรับตัวของคนเร่ร่อน อันเกิดจากปัจจัยทางสังคม ที่ขัดเกล่าให้คนเร่ร่อนเกิดการปรับตัว เปลี่ยนแปลง และเกิดการยอมรับในวิถีชีวิตคนเร่ร่อน อันจะเห็นได้จากความหมายที่คนเร่ร่อนมองสวนสาธารณะว่า “เป็นเสมือนบ้าน” อันมีความรักความอบอุ่น การช่วยเหลือเกื้อกูล พี่พว้ออาศัย และเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในกลุ่มคนเร่ร่อน นอกจากนี้สภาพการใช้ชีวิตของคนเร่ร่อนยังสะท้อนถึง “ความเป็นอิสระ” ในการประกอบอาชีพ และการไม่ต้องตกอยู่ใต้ภาวะการบีบคั้นทางจิตใจเหมือนในอดีต เมื่อเกิดกระบวนการปรับตัวเปลี่ยนแปลงได้ระยะเวลาหนึ่ง คนเร่ร่อนจะเกิดความรู้สึก “ปลง” ต่อสถานะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตตนเอง ทำให้เกิดการยอมรับกับสภาพที่เป็นอยู่อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายการดำเนินชีวิตของคนเร่ร่อน เป็นความหมายที่แสดงถึงการถ่ายทอดทางสังคมอย่างชัดเจน ดังที่ วิลาศลักษณ์ ชวัลลวิ (2548, หน้า 88) ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมว่ามาจากคุณลักษณะทางสังคม คือ

- (1) การถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา

ในการเปลี่ยนแปลง (2) ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (3) มีการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ผ่านกระบวนการสื่อสาร (4) สภาพของการถ่ายทอดทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับสภาพของอารมณ์ ความรู้สึก และ (5) กลุ่มสังคมเข้ามามีส่วนในการปรับแต่งการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

แก่นสาระการดำเนินชีวิตเร่ร่อน

เงื่อนไขและบริบทสำคัญ อันเป็นความหมายเชิงโครงสร้าง ซึ่งเชื่อมโยงกับความหมายเชิงข้อความตามการรับรู้ประสบการณ์ บริบทและเงื่อนไขดังกล่าว จะทำให้เข้าใจได้ว่าอะไรทำให้บุคคลเข้าสู่ชีวิตคนเร่ร่อน และพวกเขาเผชิญประสบการณ์ชีวิตเร่ร่อนอย่างไร นอกจากนั้นการเข้าใจบริบทและเงื่อนไขต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดการบูรณาการไปสู่การกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงการใช้ชีวิตเร่ร่อน ให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม เกิดประโยชน์ต่อคนเร่ร่อนเอง และต่อสังคม บริบทหรือเงื่อนไขหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อนจึงมี 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การรับรู้ตัวตน และรูปแบบความต้องการ และบริบทหรือเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตเร่ร่อน และกระบวนการคิดในการดำรงอยู่ในชีวิตเร่ร่อนก็มี 3 ประเด็นเช่นกัน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์กลุ่ม แบบแผนชีวิต และการเผชิญความจริง ดังนั้นเมื่อพิจารณาในภาพรวม แก่นสาระปรากฏการณ์จะเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของคนเร่ร่อนเป็นสำคัญ ส่วนแก่นโครงสร้างในภาพรวมที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์เร่ร่อน พบว่า แก่นโครงสร้างปรากฏการณ์ที่เป็นลักษณะร่วมคือ “ความเป็นตัวตน” ครอบคลุมเงื่อนไขสำคัญของปรากฏการณ์ทั้งหมดได้แก่ การรับรู้ตัวตน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ปฏิสัมพันธ์กลุ่มแบบแผนชีวิต และการเผชิญความจริง โดยอธิบายได้ว่า “ความเป็นตัวตน” ในสภาพการณ์ก่อนใช้ชีวิตเร่ร่อน คนเร่ร่อนได้ให้ความหมายที่แสดงถึง “การสูญเสียความเป็นตัวตน” อันเกิดจากปัญหาด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว

จะสะท้อนออกมาในลักษณะของความรู้สึกด้อยค่า การไม่ได้รับยอมรับจากคนในครอบครัว หรือประเมินว่าตนเองเป็นภาระของครอบครัว การสูญเสียตัวตนในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง ทั้งนี้ เมื่อคนเรารู้สึกได้ว่าเข้าสู่วิถีชีวิตเรื้อรัง “การสร้างตัวตน” จึงเกิดขึ้น ภาพที่สะท้อนได้อย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์นี้และเงื่อนไขสำคัญของการดำรงชีวิตเรื้อรัง คือ การมีปฏิสัมพันธ์กลุ่ม อันเกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูล และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์กลุ่มเหล่านี้ ช่วยให้คนเรารู้สึกได้ว่ามีโอกาสแสดงความเป็นตัวตนอย่างชัดเจน เกิดการยอมรับนับถือในกลุ่ม และสร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกัน ดังที่ Mead (1934/1962, p.134) ได้กล่าวว่า กระบวนการสร้างตัวตนอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับผู้อื่น ถือเป็น “เงื่อนไขสำคัญ” ภายในกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีผลต่อสภาวะทางจิตใจ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการของความสำนึกที่เกี่ยวข้องกับมิติต่าง ๆ เช่น ความสามารถที่จะตอบโต้กับตนเองในฐานะที่เป็นกลุ่มหรือส่วนรวม ความสามารถที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสนทนากับผู้อื่น ความสามารถที่จะตระหนักว่าตนกำลังพูดอะไรและใช้การตระหนักเพื่อตัดสินใจ โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ได้รับมาทางสังคมหรืออาจกล่าวได้ว่ากระบวนการทางจิตใจเป็นสิ่งที่เกิดมาจากสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเบื้องต้น

จากการศึกษาความหมายการดำเนินชีวิตของคนเรื้อรัง ทำให้เกิดความเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงอันเป็นข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของคนเรื้อรัง ได้ดังนี้

1. ในมิติของการรับรู้ปัญหาชีวิตในอดีต จะเห็นว่า คนเรื้อรังต้องการความรัก ความเข้าใจจากคนในครอบครัว และคนในสังคม ซึ่งไม่ต่างจากบุคคล

ทั่วไป เพียงแต่อาจมีความเปราะบางในความรู้สึกนึกคิด จึงทำให้ตัดสินใจหนีปัญหา หรือหลีกเลี่ยงการเผชิญปัญหาในชีวิต ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยยังคงต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความเข้มแข็งมีความกล้าหาญในการเผชิญปัญหา รวมถึงการเสริมสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิตอย่างสร้างสรรค์ ให้มากขึ้น

2. ในมิติของการรับรู้การใช้ชีวิตในสวนสาธารณะ เห็นได้ว่าคนเรื้อรังมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน สามารถให้การช่วยเหลือซึ่งกัน มีการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม หรือชุมชนของตนเองและต้องการเข้าถึงการรักษาพยาบาลจากภาครัฐ แสดงให้เห็นว่า คนเรื้อรังมีการแสวงหาที่พึ่งทางสังคมที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตของตน แต่ไม่มีช่องทางใดจากภาคสังคมที่จะให้ความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาชีวิตของคนเรื้อรังอย่างแท้จริง ช่องทางการช่วยเหลือที่ผู้วิจัยกล่าวถึงนี้ ควรเป็นช่องทางการช่วยเหลือในเชิงรุก เป็นการเข้าถึงวิถีชีวิตของคนเรื้อรัง เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ที่เขาคือต้องการอย่างแยกกาย เป็นการดำเนินงานช่วยเหลือที่คนเรื้อรังที่ไม่ให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกจากคนทั่วไป รวมถึงมีหน่วยปฏิบัติการรองรับที่เป็นที่พึ่งหรือที่ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม จากบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และพร้อมให้การช่วยเหลือพวกเขาอย่างแท้จริง

3. ในมิติการรับรู้ความต้องการที่แท้จริงของชีวิต จะเห็นว่า เป็นความรู้สึกของการกลับคืนสู่ตัวตนอย่างอิสระ ยอมรับกับสภาพที่เป็นอยู่ ในกรณีที่บางคนสามารถหลุดจากวงจรชีวิตคนเรื้อรังได้ แสดงให้เห็นว่า หากมีกระบวนการช่วยเหลือที่เหมาะสม ก็จะทำให้คนเรื้อรังยอมรับต่อความต้องการที่แท้จริงของตน มีอิสระในการเลือกหนทางการดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดในประเด็นนี้ คือ การช่วยเหลือด้วยความเข้าใจ และเคารพในการตัดสินใจของเขา แสดงให้เห็นว่าเขามีคุณค่า

ที่จะสามารถสร้างสรรค์ตนเองและสังคมได้ พยายามปรับเปลี่ยนประสบการณ์ของพวกเขาจากการเป็นผู้ขอความช่วยเหลือ มาเป็นผู้ให้การให้การช่วยเหลือคนอื่นแทน เขาจะรับรู้ถึงประสบการณ์ใหม่ที่พร้อมจะให้ความหมายใหม่ในชีวิตอนาคตของตนเองได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรเหล่านี้ให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน จึงขอเสนอแนะว่ารัฐและภาคเอกชนควรดำเนินการต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัย ที่พบว่า ประสบการณ์ชีวิตครอบครัวในด้านความวุ่นวายในครอบครัว การดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ และประสบการณ์ส่วนที่ตัวที่ผิดหวังหรือล้มเหลว มีความสัมพันธ์กับการเข้ามาสู่ชีวิตเร่ร่อนของคนเร่ร่อน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง โดยเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่นกัน รัฐควรมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานด้านการสนับสนุนอาชีพ และการให้คำปรึกษาหรือให้การช่วยเหลือกับบุคคลที่ประสบปัญหาชีวิตเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีบทบาทในการเข้าแทรกแซงปัญหาทั้งระดับบุคคลและระดับครอบครัว เพื่อลดเงื่อนไขของการเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อน

2. ดังที่ได้บรรยายว่า สภาพการณ์การใช้ชีวิตเร่ร่อนของคนเร่ร่อน ทั้งคนเร่ร่อนที่อยู่แบบคนเดียว อยู่รวมกลุ่มกับเพื่อน หรืออยู่กับครอบครัว มีความแตกต่างกันทั้งสถานะความเป็นอยู่ และการใช้ชีวิตประจำวัน และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น อันแสดงถึงรูปแบบการใช้ชีวิตที่มีความเฉพาะตัวในแต่ละกลุ่มคนเร่ร่อน ดังนั้น นโยบายหรือมาตรการของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือคนเร่ร่อน จึงต้องมีความหลากหลายและ

ครอบคลุมในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะมาตรการในการให้ที่พักพิง การส่งเสริมอาชีพ และการจงใจให้เลิกเป็นคนเร่ร่อน ควรจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในคนแต่ละกลุ่มด้วย

3. จากความคิดของคนเร่ร่อนที่มีความคิดเห็นต่อการใช้ชีวิตเร่ร่อนของตน ด้วยการมองว่าที่สวนสาธารณะ คือบ้าน และชีวิตเร่ร่อนเป็นความเป็นอิสระที่มีความยากลำบาก แต่ก็พร้อมที่จะยอมรับกับสภาพที่ตนเองประสบอยู่ ในเรื่องนี้ หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงทัศนคติของคนเร่ร่อนในประเด็นดังกล่าว แล้วหาทางส่งเสริมความรู้และความคิดที่เหมาะสม เช่น คุรุมีหน่วยงานที่เข้าไปแทรกแซงด้วยการปรับความคิด ความเชื่อในกลุ่มคนเร่ร่อน หรือการสร้างโอกาสและทางเลือกใหม่ เพื่อให้ทัศนคติของคนเร่ร่อนเปลี่ยนแปลงไป

4. ในประเด็นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือ มีสิ่งที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่มคนเร่ร่อน ทั้งด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและแบบแผนชีวิต ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องควรนำสิ่งที่สนับสนุนการดำรงอยู่ดังกล่าวมาใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนเร่ร่อน ด้วยการสนับสนุนให้คนเร่ร่อนได้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน รวมทั้งมีการสื่อสารทำความเข้าใจภายในกลุ่มเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเร่ร่อน

5. จากข้อค้นพบที่โดดเด่นอีกข้อหนึ่งชี้ให้เห็นว่า มีกลุ่มที่ต้องการถอนตัวจากการเร่ร่อน และกลุ่มที่ต้องการเร่ร่อนต่อไป แสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์ของคนเร่ร่อนในประเทศไทยที่มีความแตกต่างกันในเป้าหมายของชีวิต ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางในการกำหนดมาตรการใน 4 ลักษณะ คือ (1) มาตรการการส่งเสริมให้คนเร่ร่อนที่ต้องการเร่ร่อนต่อไปได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพยายามปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการเร่ร่อนอย่างเหมาะสม (2) มาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนเร่ร่อนได้เลิกเป็นคนเร่ร่อน (3) มาตรการในการป้องกันไม่ให้คนเร่ร่อนกลับ

มาใช้ชีวิตเร่ร่อน หรือคนที่ไม่เคยเร่ร่อนได้เข้ามาเป็นคนเร่ร่อน และ (4) มาตรการในการผลักดันพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กล่าวคือ พระราชบัญญัตินี้จะตัวกำหนดกลไกสำคัญ ๆ หลายประการที่จะเป็นกำลังสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาคคนไร้ที่พึ่งหรือคนเร่ร่อนทั่วประเทศไม่ใช่เฉพาะกรุงเทพมหานคร หนึ่งในกลไกดังกล่าวคือ การให้อำนาจองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้บริการ การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และเปิดโอกาสให้องค์กรภาคเอกชนสามารถเปิดสถานรับดูแลคนไร้ที่พึ่งได้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนไร้ที่พึ่งที่มีความสามารถรวมตัวกันเพื่อเปิดศูนย์เพื่อดูแลตนเองได้ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และที่สำคัญคือ กำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งขึ้น

6. คนเร่ร่อนเป็นบุคคลที่ต้องการได้รับโอกาสจากคนรอบข้าง ดังนั้นในการสร้างโอกาสให้คนเหล่านี้จึงมีความจำเป็นต้องทราบความต้องการอย่างแท้จริงของเขาเสียก่อน เช่น บางคนต้องการกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านในภูมิลำเนาของตน แต่ไม่สามารถกลับได้ เนื่องจากครอบครัวล่มสลาย หากรัฐหรือผู้มีอำนาจสามารถให้ช่องทางหยิบยื่นโอกาสที่เหมาะสมให้เขา เขาจะสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง

7. การผลักดันคนเร่ร่อนออกจากสวนสาธารณะที่เคยอาศัยเป็นหลักนอนยามค่ำคืน ควรมีกระบวนการรองรับที่เหมาะสม ไม่ใช่จัดแยกผู้สถานสงเคราะห์หรือส่งกลับบ้านในทันที ควรมีหน่วยงานในภาคสนามที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการแยกแยะความต้องการที่เหมาะสมของคนเร่ร่อน ทั้งนี้การลงภาคสนามดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีความเข้าใจคุ้นเคยในการทำงานพัฒนาคนเร่ร่อน ร่วมกับนักวิชาการ หลากหลายสาขา เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักการสาธารณสุข เป็นต้น ทั้งนี้การช่วยเหลือคนเร่ร่อนอาจต้องใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายรอบด้าน และลึกซึ้ง จะสามารถช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของคนเร่ร่อน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการที่ได้ทำการศึกษาและได้ข้อค้นพบข้างต้น จึงขอแนะนำสำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไปนี้

1. การศึกษาปรากฏการณ์โดยใช้วิธีวิทยาตามแนวปรากฏการณ์เชิงอุดรวิสัย เป็นแนวการศึกษาที่มีแนวคิดลึกซึ้ง ยากต่อการนำไปใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการพวงล้อม (Bracketing) ในกระบวนการลดทอนข้อมูล (Reduction) เพื่อให้ได้ความหมายประสบการณ์จากการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล ก่อนข้างจะทำได้ยาก และมักเกี่ยวข้องกับความเป็นอัตวิสัยของผู้วิจัย ดังนั้นหากต้องการเลือกวิธีการศึกษาแนวนี้ ผู้วิจัยจึงควรศึกษาแนวคิดอย่างละเอียดรอบคอบ และขั้นตอนของกระบวนการวิเคราะห์ควรศึกษาให้ได้แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวิธีวิทยา และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างลึกซึ้ง ครบถ้วน และมีความน่าเชื่อถือ

2. วิธีวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิด Moustakas (1994) นับว่าเป็นวิธีวิเคราะห์ที่มีกระบวนการที่ค่อนข้างชัดเจนเป็นรูปธรรม ขึ้นอยู่กับว่าผู้วิจัยจะทำความเข้าใจกับกระบวนการได้อย่างชัดเจนเพียงไร อย่างไรก็ตามในการศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยายังมี แนวคิดอื่นและวิธีการวิเคราะห์ในแนวนอื่นซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามสาขาวิชา เช่น ปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Hermeneutical Phenomenology) ปรากฏการณ์วิทยาแนวอัตถิภาวะนิยม (Existential Phenomenology) หรือปรากฏการณ์วิทยาแนวจิตวิทยา หรือแนวสังคมวิทยา ขึ้นอยู่กับว่าปัญหาวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดในสาขาวิชาใด การเลือกใช้จึงต้องพิจารณาให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถนำวิธีวิทยาไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เน้นทำความเข้าใจการรับรู้ประสบการณ์ของคนเร่ร่อน ซึ่งเป็นผู้ประสบกับสภาพการณ์ในประสบการณ์โดยตรง เพื่อให้ได้แก่นสาระ

ปรากฏการณ์ รวมไปถึงการทำความเข้าใจโครงสร้างปรากฏการณ์ อันจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่จะนำไปใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎีหรือเชิงนโยบายได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้เป็นเพียงการได้มาซึ่งข้อค้นพบเพื่อการนำไปใช้ การที่จะศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง ควรมีการศึกษาวิจัยแบบอื่นต่อไป เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนเร่ร่อน โดยใช้วิธีวิทยาแบบการวิจัยหรือพัฒนา หรือแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อศึกษาชีวิตคนเร่ร่อน ร่วมกับการกระบวนกรปฏิบัติภาคสนาม เพื่อให้ได้แนวทางพัฒนา โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของคนเร่ร่อนที่สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาสังคม มุ่งหวังให้คนเร่ร่อนมีคุณภาพชีวิตที่ดี จนถึงสามารถส่งกลับภูมิลำเนาไปใช้ชีวิตเยี่ยงคนปกติทั่วไปได้

4. นอกจากการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนเร่ร่อน ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาวิจัยปัจจัยสาเหตุหรือเงื่อนไขในการเข้าสู่ชีวิตเร่ร่อนที่มีความชัดเจน ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งมิติครอบครัว สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ปัจจัยสาเหตุ หรือเงื่อนไขสำคัญที่จะสามารถนำไปใช้เป็นโจทย์ในการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2538). รายงานการวิจัย สาเหตุ ปัญหาและความต้องการของคนเร่ร่อนขอทาน. กรุงเทพฯ ๑: กรมประชาสัมพันธ์
- _____. (2538). รายงานการวิจัย สาเหตุ ปัญหาและความต้องการของคนเร่ร่อนขอทาน. กรุงเทพฯ ๑: กรมประชาสัมพันธ์
- _____. (2538). รายงานการสำรวจคนเร่ร่อนขอทานทั่วประเทศ ปี 2538. กรุงเทพฯ ๑: กรมประชาสัมพันธ์
- นที สรวารี. (ม.ป.ป.). คนเร่ร่อนไร้บ้าน คนไร้บ้าน เหมือน หรือต่างกันอย่างไร ในทัศนะการทำงาน ของ อิศรชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2551, จาก www.issalachon.com
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2546). เปิดพรมแดน โลกของคนไร้บ้าน. วิทยานิพนธ์ ๑. สม.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วิลาศลักษณ์ ชั่ววัลลี. (2548). เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและการวิจัยพัฒนาการทางจิต. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมาคมสร้างสรรค์กิจกรรมอิสรชน. (2551). สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2551, จาก <http://www.chumchonhai.or.th>
- Mapstone, D. (2002). Retrieved July 13, 2008, from <http://www.homeless.org.au>
- Mead, George Herbert. (1934/1962). *Mind, Self and Society: From the Standpoint of Behaviorist*. Chicago: Chicago University Press. p.2-134.
- Morse, J.M. (1992). *Qualitative health research*. Newbury Park: Sage.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Reberras Community. (2002). Retrieved July 13, 2008, from <http://www.homeless.org.au>
- Shand, A.M. (2004, Fall). *The Live Experiences of Men Residing in an Inner City Shelter for the Homeless*. Thesis, M.Sc. (Occupational Therapy). University of Alberta (Canada). Photocopied.
- Snow, D.; & Anderson, L. (1993). *Down on Their Luck : Study of Homeless Street People*. Berkeley: University of California Press.